Инсафлының теле саф

Презентация авторы:

Заһидуллина Рәйсә Кадыйр кызы
Казан шәһәре 170 нче мәктәп

Эзләнү эшнең темасы “**Инсафлының теле саф**”.

Башта “инсафлы” сүзенә аңлатма биреп үтик :

Инсафлы – **1**. сф.Әдәпле, тыйнак, тәүфыйклы, бик инсафлы кыз.

2. рәв.мәгън. Әдәпле , тыйнак, тәүфыйклы. Үзен инсафлы тоту. Инсафлы гына йөрү.

Эзләнү эшнең төп максаты :

Тел – бөек хәзинә икәнлеген,
мисаллар ярдәмендә телебезнең чуарлана баруын исбатлау.

Максатка ирешү өчен түбәндәге бурычларны билгеләдек:

- Туган телебезнең сафлыгын, матурлыгын, дөнья телләре арасында тоткан урынын ачыклау.
- Инсафлының теле саф, йөзе күркәм, күңеле чиста булуын җиткерү;
- Телебезне саф килеш саклап кала алу мөмкинлекләрен билгеләү.

Эзләнү эшнең актуальлеге:

Безнең әби-бабаларыбыз тел һәм әдәбиятны белмәсәләр дә, бала сөйләмендә чит- ят сүзләр буталганын яратмаганнар , татарның татар белән саф татарча сөйләшүен таләп иткәннәр.

Зиннур ХӨСНИЯР

Тәмле сүзләр

Мин яраткан иң татлы сүз:
— Ул — *мәми.*
Мәмидән дә тәмлерәк сүз:
— Ул — *әни.*
Әни белән әти өчен:
— Мин — *бәби.*
Ә бәбигә иң баллы сүз:
— *Әти-әни...*

Сизәсеңме, ошбу тәмле сүзләрне әйтүгә синең авыз эчең баллана башлады. Ә баллы авыздан әти-әнигә карата бары тик татлы җөмләләр генә чыга:
— *Рәхмәт! Бик зур рәхмәт! Ходай кабул итсен!*
— *Исән-саумы? Ни хәлләрең бар?*
— *Сау-сәламәт бул! Алланың рәхмәте яусын! Мин сине бик яратам!*

Тәмле сүзләр белән иң нәни чактан ук иркәләп сөюче, дөньядагы иң сөйкемле зат — әниебезгә Ходай рәхмәте яусын... Амин! Шулай булсын!

ӘТИ – папа – dad, daddy ['дэдь, дэддьи]
ТӘМЛЕ – вкусный – delicious [дэли'шэс]
БАЛЛЫ – сладкий – sweet ['суить]
РӘХМӘТ – спасибо – thank you, thanks ['фэнк ю, фэнкс]
НӘНИ – маленький – little one ['литтл уан]
ХОДАЙ – бог – god ['гадь]

Рәссам Алла АЙСЕНА

7

Безнең сөйләмебез аерым сүзләрдән, әйтелмәләрдән һәм җөмләләрдән тора. Сүзләр һәм сүзтезмәләр җөмлә эчендә, үзара бәйләнешкә кереп, билгеле бер фикер белдерәләр.

Сүз – күпьяклы һәм катлаулы тел берәмлеге. Сүзгә дистәләрчә билгеләмәләр бирелсә дә, төп үзлекләре ачыкланса да, сүз әле бүген дә ачылмаган очсыз-кырыйсыз сер дингезе булып кала бирә.

Сөйләмдә кирәксез сүзләр.

Кайчак әдәби телдә дә, халык телендә дә сөйләмнең табигый агышына комачаулый һәм бернинди дә мәгънә белдерми торган “артык” сүзләр дә очрый.

Күп таралган “артык” сүзләрнең берсе – “булган”сүзе. Мәсәлән: 1.“Әһәмиятле булган мәсьәләләр турында фикер алышачаклар.”/радио/.2. “Кубада иң зур булган текстиль комбинаты төзелеп килә.”/радио/.

Тел турында мәкаль - әйтемнәр.

Әйт кенә тәмле сүз –
Иркәләр күпме күз.
Әйт кенә яхшы сүз –
Һәркемдә көләч йөз.

Халык югары тел культурасына ия булуны элек –электән үк кешенең иң күркәм әхълак сыйфатларының берсе итеп санаган. Фольклор әсәрләрдә: мәкаль - әйтемнәрдә , әкият , гыйбрәтле хикәя ,мәзәкләрдә тел , сүз кешене бәяләүнең иң төп үлчәме булып торган. Мәсәлән:

- Кешенең акылы сүзеннән , асылы эшеннән беленә.
- Инсафлының теле саф.
- Теле бозыкның күңеле бозык.
- Акылы кысканың теле озын.
- Теле яман теле белән тере агачны корытыр.

Без кешеләр арасында яшибез , бер көн эчендә генә дә күпме кеше белән очрашабыз , аралашабыз. Иң беренче чиратта без, әлбәттә , кешенең тышкы кыяфәтенә игътибар итәбез, йөзенә карыйбыз, ничек киенүен тикшерәбез. Аннан соң инде якынырак танышабыз , сөйләшәбез , аралашабыз.

Тел турында галимнәрнең фикерләре:

“Вакытында әйтелгән сүз генә асыл.
Алдан әйтелсә – көлке,
Соңга калса – төссез”.

Факил Сафин.

“Кыска акылның теле озын “.

Аристофан.

“Сүзне колак белән ишетәләр,
Йөрәк белән үлчиләр”.

Мөҗәһит Әхмәтҗанов.

“ Яратыгыз сүзне. Сокланыгыз аңа. Саклагыз. Җыегыз аны. Алмаз, чәчкә җыйган кебек. Җыегыз. Эзләгез. Табыгыз. Кулланыгыз. Сүз сөйләгәндә, йолдыз чәчегез. Тыңлаучының йөзе яктырсын. Күңелендә энҗе - мәрҗәндәй уйлар, әгъла хисләр тусын”.

Йосыф Гәрәй.

Матур сөйләшә беләбезме? (анкета нәтиҗәләре).

мин татарча сөйләшәм!

Йомгаклау:

Тикшерүләрдән чыгып, мин шундый нәтиҗә ясап була:

туган тел –ул безнең балачагыбыз,гаиләбез,җәмгыятьтәге беренче аралашу телебез.Шуңа да саклыйк,хөрмәт итик, чит сүзләр белән буямыйк аны. Беркайчан да телне онытмассыз, пычратмассыз , ягымлы , шифалы сүзләр генә әйтерсез дип ышанып каласым килә. Шулай булганда гына безнең культурабыз үсәр, кешеләр белән аралашу зур бәхет булыр.

Файдаланылган әдәбият.

1. Дөрес сөйләргә өйрәнегез. А.Х.Хәйруллина. Казан : “Казан “ нәшрияты, 1992.96 б.
2. Җылы сүз җан эретә. Р.А. Юсупов. Казан, 1996.
3. И туган тел...И.М.Низамов. Казан 1998.
4. Инсафлының теле саф / Дөрес сөйләм турында иншалар/ Р.А.Юсупов. КДПИ, Казан, 1993,165 б.
5. Интернет сайты .http://www.iset.edusite.ru/p47aa1.html
6. “Мәгариф”журналы. 1982 №11,12;1998 №3.
7. Мәктәптә тел культурасы. Г.Ф. Саттаров.Казан ,1965.
8. Татар теле дәреслеге. 8нче сыйныф өчен дәреслек /Ф.С.Сафиуллина, Р. Х. Мөхиярова, Казан, “Мәгариф” нәшрияты, 2008.
9. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге , Казан, “Матбугат йорты” нәшрияты, 2005,187 б.
10. Укучыларда сөйләм культурасын тәрбияләү.Р.А. Юсупов.Казан,1983.

Игътибарыгыз өчен зур рәхмәт!